

ІНСТИТУТ ПРОФЕСІЙНОЇ АДАПТАЦІЇ ЯК ОДИН З ВИДІВ СОЦІАЛЬНОЇ ПІДТРИМКИ СТУДЕНТСЬКОЇ МОЛОДІ

Для молодого спеціаліста соціальної сфери важливо розуміти, якими знаннями, уміннями, навичками він володіє або повинен володіти для того, щоб мати повноцінне право працювати з людьми. Автор статті намагається нетрадиційно поглянути на процес соціально-педагогічної підтримки студентської молоді, висвітлюючи необхідність організації Інституту професійної адаптації у рамках діяльності Центру молодіжної праці при Студентській Соціальній Службі для Молоді, на прикладі Житомирського державного університету імені Івана Франка.

Ключові слова: професійна адаптація, професіоналізм, професіонал, соціальний педагог, тренінг соціально-психологічний.

Сьогодні працівники соціальної сфери покликані вирішувати різнопланові питання багатьох сфер життєдіяльності сучасного суспільства. Розмаїття напрямків соціальної роботи, з одного боку, дозволяє побачити весь спектр соціальних проблем сучасного суспільства і багатоваріантність їх розв'язання, а з іншого боку, є перепорою для оволодіння навичками та вміннями кваліфікованого спеціаліста соціальної роботи. Соціальна робота набуває професійних рис за умов:

- коли навчання певним навичкам і вмінням здійснюється у визнаних суспільством і державою навчальних закладах;
- коли професія виконує необхідну функцію в суспільстві;
- коли існують професійні організації, які здійснюють контроль за дотриманням професійних принципів у практичній діяльності працівників;
- коли носії професії, навіть працюючи в організації, мали б певною мірою можливість самостійного прийняття рішень стосовно методів і конкретних технічних прийомів у своїй діяльності.

Система підготовки спеціалістів для соціальної сфери – найбільш молода в системі професійної освіти, що, природно, зумовило нечіткість у розумінні домінуючих напрямів її розвитку, неоднакове трактування, а також різні підходи вчених різних ВНЗ щодо професії соціальний педагог, пріоритетних завдань, технологій підготовки відповідних фахівців.

Л.І. Міщик вважає недоцільним поділ на соціально-педагогічну діяльність та соціальну роботу усієї сфери соціальної діяльності, зауважуючи, що більшість сфер діяльності соціального педагога та соціального працівника тісно переплітаються, а відміна залишається лише у сфері докладання активності – у виховній галузі чи соціальній роботі [2, с.23].

Професія соціального педагога у тісному взаємозв'язку із професією соціального працівника розглядається А.Й. Капською: «Соціальний педагог в нашому розумінні – це педагог, який здійснює комплекс заходів щодо соціально-педагогічної допомоги, соціального виховання, освіти і розвитку особистості. Конкретизація діяльності соціального педагога впливає з його основних функцій: діагностичної, прогностичної, комунікативної, реабілітаційної і колекційної» [5, с.9].

В. Сидоров розглядає професію соціального педагога як складову в парадигмі суб'єктів соціальної роботи, основними функціями якої називає діагностичну, прогностичну, перетворюючу, комунікативну, правозахисну, психотерапевтичну, рекламно-пропагандистську, соціально-медичну, соціально-педагогічну та соціально-економічну [4, с.70]. Міщик Л.І. акцентує увагу на тому, що соціальні педагоги – люди особливої, делікатної професії [2, с.8].

На думку Слісаренко В.Г., спеціаліст, підготовлений до професійної діяльності соціального педагога, виступає посередником між освітніми установами, трудовими колективами, сім'єю, громадськістю, організовує їх

взаємодію, об'єднує зусилля з метою створення у соціальному середовищі умов для всебічного розвитку дітей, підлітків і молоді як особистостей: проводить соціально-педагогічну роботу для організації спілкування дітей, молоді, дорослих у об'єднаннях за інтересами в мікрорайонах, у сімейно-сусідніх спільнотах; готує дітей, підлітків до свідомого життя в душі взаєморозуміння, миру, злагоди, між народами, етнічними, національними, релігійними групами [4, с.46].

Євтух М.Г. і Сердюк О.П., характеризуючи професію «соціальний педагог», зауважують, що цей спеціаліст має зосереджувати зусилля на виявленні та подоланні негативних явищ, а не на боротьбі з їхніми наслідками: у процесі діагностики соціальний педагог диференціює клієнтів, «виводить» відповідно до виявлених проблем на соціальних працівників і спеціалістів-професіоналів різного профілю, які працюють, наприклад у службах психічного і фізичного здоров'я, правового й економічного захисту, культурного дозвілля і педагогічної анімації, які мають справу з певними категоріями людей (служби зайнятості та допомоги в працевлаштуванні, соціальної профілактики, соціального забезпечення, розвитку молодіжних ініціатив тощо [1, с. 80-81]. Н.А. Сейко зазначає, що соціальний педагог – «це не шкільний соціальний працівник, як деякі його уявляють» [3, с. 51].

Для молодого спеціаліста соціальної сфери важливо розуміти, якими знаннями, вміннями, навичками він володіє або повинен володіти для того, щоб мати повноцінне право працювати з людьми. Його знання в області соціальних і психологічних дисциплін одночасно повинні бути глибоко теоретичними та максимально адаптованими до реалій практичної діяльності, оскільки спеціаліст зобов'язаний послуговуватись методами і технологіями різних професійних сфер відповідно до конкретної ситуації, в якій йому доведеться діяти, з метою надання ефективної соціальної допомоги [3, с. 77].

Особистісні якості соціального педагога являють собою комплекс характеристик особистості фахівця, які стають підґрунтям його професійної компетентності, а саме: здатність до творчості, артистичність, натхнення, емпатія, щирість, душевне тепло, ініціативність, гнучкість і наполегливість, здоровий глузд. Система цінностей, притаманних професії соціального педагога, може бути представлена у вигляді такого комплексу:

1. *Повага до основних прав людини.* В основі цієї цінності лежить віра в те, що всі люди повинні мати рівнозначний доступ до соціальних послуг та благ.

2. *Почуття соціальної відповідальності.* Йдеться про те, щоб різні соціальні інститути (сім'я, освітні заклади, державні інституції) повною мірою виконували свої соціальні функції щодо соціального виховання.

3. *Повага до свободи особистості.* Соціально-педагогічна діяльність покладається на визнання цінності розмаїття світу людини і поваги до прав особистості на вибір власного життєвого шляху.

4. *Підтримка прагнення людини до самовизначення.* Ґрунтується на необхідності підтримувати прагнення людини до самостійного вирішення проблем свого життя.

Натомість головними ознаками непрофесіоналізму соціально-педагогічного працівника можуть стати такі:

1. *Відсутність гнучкості.* Призводить до жорсткого слідування інструкціям та бажання надавати рекомендації відповідно до строго визначених формальних установок, без урахування специфічної індивідуальної ситуації вихованця.

2. *Надопіка (надконтроль).* Виникає здебільшого у ситуаціях, коли соціальний педагог прагне повністю підкорити собі хід подій і будь-що досягти поставленої мети. З іншого боку, жорстке слідування певним методикам може закріпити вихованця і зробити його життя залежним від зовнішнього впливу.

3. *Вузька спеціалізація (ризик "віртуозності").* Почасти соціальному педагогу легше засвоїти вузьке коло соціально-педагогічних методик, аніж постійно розвивати свій професіоналізм і поширювати коло знань, умінь і навичок. Така позиція призводить до однобокості застосування засобів соціально-педагогічного впливу, оскільки соціальний педагог не має інших інструментів дії, аніж ті, якими володіє достатньо добре.

4. *Неумілість (відсутність необхідної кваліфікації).* Будь-яка методика в руках непрофесіонала може стати небезпечною. Як і для лікаря, для соціального педагога важливим є принцип "не нашкодь". Висококваліфікований соціальний педагог повинен навчитися йти поряд з вихованцем, не перешкоджаючи йому у становленні соціальної самостійності, але й не прагнучи випереджувати його соціальний розвиток. З метою культивування професійно значущих якостей та пропедевтики непрофесіоналізму майбутніх соціально-педагогічних працівників доцільним є відкриття Інституту професійної адаптації (далі- ІПА).

Програма ІПА здійснюється у рамках діяльності Центру молодіжної праці при Студентській Соціальній Службі для Молоді Житомирського державного університету імені Івана Франка.

Програма розроблена з метою соціального захисту та підтримки конкурентноздатності студентської молоді, яка перебуває в особливо несприятливих умовах на ринку праці, поліпшення її професійної кваліфікації, посилення мотивацій трудової активності і передбачає першочергове задоволення тих потреб, які не забезпечуються можливостями наявного ринку праці. Програма базується на чинних нормах міжнародного та національного законодавства, насамперед Законах України „Про зайнятість населення”, „Про сприяння соціальному становленню і розвитку молоді в Україні” , використано провідні ідеї Етичного кодексу спеціалістів із соціальної роботи, „Положення про психологічну службу в системі освіти України”, „Типового положення про центри практичної психології і

соціальної роботи”.

Нами було проведено соціологічне дослідження, яке мало на меті визначити рівень професійної готовності студентів різних курсів вищого навчального закладу, які навчаються за спеціальністю «Соціальна педагогіка» (спеціальність існує в нашому університеті з 1996 року). В основу процедури дослідження покладена методика «Опитувальник професійної готовності» (Л.Н. Кабардовою). В опитуванні взяли участь 100 респондентів (20 студентів I курсу, 20 – II, 20 – III, 20 – IV, 20 – V курсу).

Аналіз результатів засвідчив наступне: рівень професійної готовності студентів I курсу зовсім низький, що зумовлено відсутністю достатнього рівня вмінь для професійної діяльності.

Досить високий рівень професійної готовності виявлено в студентів III, IV курсів: ці студенти мають значно більше досвіду щодо соціально-педагогічної діяльності (проходження соціально-педагогічної практики; складання екзаменів, заліків, тестових завдань; семінарські й практичні заняття тощо).

Студенти V курсу вважають, що їхніх знань і вмінь достатньо для соціально-педагогічної діяльності, але водночас вони висловлюють бажання про збільшення кількості та урізноманітнення форм занять, які б більшою мірою розвивали професійно значущі якості.

Тому, одним з напрямків роботи Центру молодіжної праці при СССМ стало створення Інституту професійної адаптації поряд з Інститутами соціального гувернерства, менеджменту, сурдоперекладу тощо. Очевидно, що силами невеликої кількості соціальних працівників та соціальних педагогів це завдання не може бути успішно вирішено. Тому на спільних зборах ректорату, кураторів та керівництва СССМ і Центру молодіжної праці було прийнято рішення про залучення студентів I-V курсів спеціальності „Соціальна педагогіка”.

Мета інституту: підвищення конкурентноздатності засобами культивування професійно значущих умінь та навичок з подальшим позитивним вирішення питання працевлаштування студентів I-V курсів спеціальностей „Соціальна педагогіка”, створення умов професійної адаптації для майбутніх фахівців, надання можливості вторинної зайнятості.

Основними завданнями інституту є:

1. Реалізація державної політики щодо забезпечення прав та інтересів молоді;
2. Сприяння працевлаштуванню, організація зайнятості молоді у позанавчальний час;
3. Залучення молоді до професійної діяльності у сфері соціальної роботи;
4. Підготовка майбутніх фахівців до ефективної роботи із соціально незахищеними верствами населення ;
5. Формування знань, умінь та навичок, необхідних для надання допомоги депривованим особам, з метою їх активної адаптації в соціумі;
6. Вивчення та поширення передового вітчизняного та міжнародного досвіду з питань організації різних видів професійної адаптації;
7. Розширення меж соціального партнерства задля організації консультативної допомоги ІПА;
8. Проведення просвітницької роботи з метою залучення слухачів ІПА.

Інститут професійної адаптації відповідно до покладених на нього завдань передбачає:

1. Проведення широкомасштабного соціологічного дослідження з метою вивчення кола проблем, які найбільше хвилюють майбутніх спеціалістів соціальної сфери та створення бази даних слухачів;
2. Формування бази даних студентів, які звернулись до центру щодо працевлаштування;
3. Участь у дослідженні ринку праці в місті та здійснює науково-

теоретичну підтримку проектів та досліджень з даної тематики;

4. Надання консультативних послуг;
5. Організовує проведення семінарів, тренінгів з сучасних методик саморегуляції, самонавчання та самовдосконалення слухачів ІПА;
6. Організовує і здійснює разом з навчальними закладами та зацікавленими установами та організаціями просвітницькі заходи;
7. Залучає молодь до участі у різноманітних фестивалях, культурних акціях, олімпіадах тощо, які відповідають меті діяльності ІПА;
8. Організовує впровадження видавничої, інформаційної та іншої діяльності, що відповідає завданням ІПА і Центру молодіжної праці та не суперечить законодавству.

Основою діяльності ІПА стала розробка циклу занять для формування професійно-практичних навичок соціального педагога.

Мета : З'ясувати особистісну готовність студента першого курсу до оволодіння знаннями, уміннями та навичками професії соціального педагога. Визначити орієнтовні уявлення студентів щодо сфери майбутньої діяльності. Сформувати практичні вміння, дати змогу розвинути якості та властивості особистості, які є основою подальшої професійної підготовки.

Учасники: студенти, які навчаються за спеціальністю «Соціальна педагогіка».

Тренери: викладачі, студенти старших курсів.

Структура заняття-тренінгу

1. Визначення мети заняття у широкому сенсі.
2. Визначення мети кожним учасником заняття для себе.
3. Обговорення основних аспектів проблемного питання.
4. Безпосереднє проведення тренінгу (гри).
5. Обговорення вражень від проведеної роботи.
6. Підведення підсумків заняття.

7. Визначення перспективи у подальшому тренуванні.

Наведемо приклад типової програми тренінгу для студентів I курсу під час навчання у Інституті професійної адаптації.

Програма навчально-адаптаційного курсу

«Професія – соціальний педагог»

Заняття 1. «Введення в майбутню професію»

Заняття 2. «Емпатія – джерело натхнення»

Заняття 3. «Позитивне мислення – головне вміння соціального педагога»

Заняття 4. «Емоційне вигоряння – загроза професії. Шляхи подолання»

Заняття 5. «Комунікативні вміння. Продуктивне спілкування»

Заняття 6. «Активне слухання як метод збору інформації»

Заняття 7. «Конфлікт. Методи розв'язання»

Заняття 8. «Ненормативна криза: особливості прояву»

Заняття 9. «Механізми психологічного захисту»

Заняття 10. «Артистичні здібності»

Інститут професійної адаптації сьогодні маємо підстави назвати вимогою часу. На загал, варто зазначити, що професійна підготовка соціальних педагогів, соціальних працівників, практичних психологів може бути названою ефективною лише за умови включення в неї, крім ґрунтовної теоретичної, практичної сторони.

Проходження студентів через систему Інституту професійної адаптації сприятиме вдосконаленню практичних умінь майбутнього фахівця, навичок взаємодії з клієнтом, відповідальності за результат роботи, стимулюватиме до вивчення наукових розробок, методик, рекомендацій, а також забезпечуватиме покращення матеріального становища студента, який може, хоче працювати у соціально-педагогічній сфері і докладає зусиль до вдосконалення себе як професіонала.

Література

1. Євтух М.Б., Сердюк О.П. Соціальна педагогіка : підруч. [для студ. вищ. нав. закл.] / М.Б. Євнух, О.П. Сердюк. – К.: МАУП, 2002. – 232 с.
2. Міщик Л.І. Соціальна педагогіка : навч. посібник [для студ. вищ. нав. закл.] / Л.І. Міщик – К.: ІЗМН, 1997. – 140 с.
3. Сейко Н.А. Соціальна педагогіка : метод. посібник / Н.А. Сейко – Житомир: ЖДПУ, 2002. – 260 с.
4. Соціальна робота. Книга II: навч. посібник – К. : ДЦССМ, 2002. – 440с.
5. Технології соціально-педагогічної роботи: навч. посібник / За ред. проф. А.Й. Капської. – К., 2000. – 372 с.

Kolyadenko S. Institute of Professional Adaptation as a type of Social support of Youth

The article deals with knowledge, skills and habits of the young specialist in social sphere which give him the right to work with people. The author tries to look at the process of social and pedagogical support of youth showing the necessity of the organization of Institute of Professional Adaptation in the work of the Youth Center taking into consideration the example of Zhytomyr University.

Заявка

**на участь у Міжнародній науково-практичній конференції
«Соціалізація особистості і суспільні трансформації: механізми
взаємовпливу та вияви»**

Коляденко Світлана Миколаївна

Завідувачка кафедрою соціальної педагогіки та педагогічної
майстерності

Кандидат педагогічних наук, доцент

Житомирський державний університет імені Івана Франка

10001 м.Житомир, вул. Вокзальна, б.8, кв.50

80672652847

svetlaya_UK@mail.ru

**«ІНСТИТУТ ПРОФЕСІЙНОЇ АДАПТАЦІЇ ЯК ОДИН З ВИДІВ
СОЦІАЛЬНОЇ ПІДТРИМКИ СТУДЕНТСЬКОЇ МОЛОДІ»**

Участь у секції « Соціально-педагогічна підтримка та супровід кризових
категорій населення».

Потреба у гуртожитку.